

Jerzy Nosowski

"L'Islam", Youakim Moubarac, Casterman 1962 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 4/2, 414-416

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jaństwo, a które to warunki ogromnie rzutują na naszą rzeczywistość.

Ostatnia część posiada indeksy: nazw geograficznych występujących na mapach i w tekście (185—205), imion (206—212), autorów starożytnych (213), fotografii (216) oraz komentarz do map (213—216). Całe dzieło jest starannie wydane, mapy są barwne na kredowym papierze, ilustracje wyraźne, przejrzysty druk, wielobarwna obwoluta i płócienna oprawa. Dobór zdjęć został podyktowany nie zmysłem estetycznym, lecz koniecznością zilustrowania postępu kultury i cywilizacji świata chrześcijańskiego z podkreśleniem każdorazowym nowych specyficznych cech występujących na przedstawianym i komentowanym zdjęciu.

Oboje autorowie Atlasu są profesorami Uniwersytetu Katolickiego w Nimègue: Christine Mohrmann jest specjalistką w filologii łacińskiej, natomiast O. F. van der Meer jest archeologiem i historykiem sztuki. H. I. Marrou podkreśla w przedmowie, że oboje autorowie są nie tylko kompetentnymi uczonymi w swych dziedzinach: są humanistami, autentycznymi spadkobiercami i kontynuatorami tradycji humanizmu chrześcijańskiego, odziedziczonych po Ojcach Kościoła.

Atlas, który został wydany w języku holenderskim, francuskim, angielskim i niemieckim, jest konieczną i nieodzowną pomocą dla historyków starożytności chrześcijańskiej i dla patrologów.

ks. T. A. Zajkowski

RELIGIOZNAWSTWO

Z cztero- i dwuletnim opóźnieniem dotarły do polskich ośrodków naukowych dwie pozycje bibliograficzne z zakresu islamistyki, które zasługują na krótką wzmiankę recenzyjną.

Y(ouakim) MOUBARAC, L'Islam, Casterman 1962, 213 s.

Autor, katolicki islamolog pochodzenia arabskiego, mający w swym dorobku liczne i cenne prace z zakresu zwłaszcza egzegezy tekstów koranicznych, szczególnie w ujęciu porównawczym z tematyką biblijną, w swej monografii syntetycznej *„Islam”* podejmuje się charakterystyki podstawowych zagadnień związanych z genezą religii Mahometa (15—51), jej doktryną (52—66), jej praktykami kultycznymi (67—96), następnie z historyczną ekspansją doktryny mahometańskiej w okresie średniowiecznym (97—103; 104—126) i wreszcie z aktualną sytuacją świata islamu, perspektywami tej religii i stosunkiem do chrystianizmu (127—206). Załączniki zawierają kolejno: tablicę demograficzną świata muzułmańskiego, statystyki dotyczące islamu w Libanie, wykaz głów-

nych świąt muzułmańskich oraz słownik wyrażań islamistycznych występujących w książce.

O ile pierwsza część książki (*L'Islam des origines et les constantes de l'Islam*) oraz druga (*L'Islam médiéval*) poza cennymi uwagami interpretacyjnymi autora w zasadzie nie wnoszą niczego nowego do wiedzy o historycznym islamie ponad to, co znane jest już z licznych publikacji tego typu zwłaszcza z ostatnich 10-ciu lat (por. np. L. Gardet, J. A. Williams, F. Schoun, L. Massignon), o tyle trzecia część, o islamie współczesnym, jest znacznie wartościowsza a przez to bardziej interesująca z uwagi na podane przez autora zupełnie nowe wiadomości dotyczące sytuacji, roli i zamierzeń środowiska muzułmańskiego w aktualnym układzie stosunków religijnych, kulturalnych i politycznych na arenie światowej.

W proporcji do swej objętości książka Moubaraca porusza zbyt wiele zagadnień, aby mogły one być rozpracowane dostatecznie dokładnie i wyczerpująco. Autor mógłby ograniczyć się raczej wyłącznie do zagadnień poruszonych w 3-iej części jako bardziej oryginalnej i pionierskiej, bez zbytecznego powtarzania ogólnie znanych islamistom wiadomości z historii i doktryny monoteistycznej religii Mahometa. Z tego też względu wypada ograniczyć się w niniejszych uwagach do niektórych tematów dotyczących islamu współczesnego. Piętnaście krótkich paragrafów porusza mianowicie kolejno następujące zagadnienia: rozprzestrzenienie aktualne świata muzułmańskiego; tendencje współczesnego islamu; zagadnienia aktualne krajów muzułmańskich (z punktu widzenia polityczno-kulturalnego i ekonomicznego); natomiast z punktu widzenia ściśle religijnego autor rozważa stosunek religii mahometańskiej do religii chrześcijańskiej i mojżeszowej (Izraela) i wreszcie możliwości ewentualnego dialogu między chrystianizmem a mahometanizmem w oparciu o te elementy doktrynalne, które by mogły stanowić punkt wyjścia i płaszczyznę wzajemnego zbliżenia. Jako czynniki mogące zbliżyć obydwie religie autor wymienia: genetyczną i chronologiczną wspólnotę obydwóch nurtów religijnych — chrystianizmu i mahometanizmu (dzięki Staremu Testamentowi i Ewangeliom), następnie — monoteizm w pojęciu biblijnym (jedyność Boga w aspekcie moralno-ascetycznym teologii) w przeciwstawieniu do budzących kontrowersje metafizycznych dystynkcji między naturą a osobą, wysuwanych przez teologię chrześcijańską; dalej — studia nad Pismami Objawionymi (m.in. autor wskazuje na prace badaczy muzułmańskich o tematyce ewangelijnej oraz prace badaczy chrześcijańskich o tematyce koranicznej); wreszcie — obustronne rozważania teoretyczne na temat inspiracji, objawienia oraz profetyzmu (biblijnego i koranicznego). Autor sięga, powołując się na Massignona, także do mistyki islamistycznej, jako domeny, która by mogła niezależnie od rozbieżności ściśle doktrynalnych, stanowić wspólne dobro duchowe

chrystianizmu i islamizmu, oraz na podobne ujmowanie przez oba systemy roli i godności Maryi Matki Jezusa, której powołanie, zarówno według Ewangelii jak i Koranu, dokonało się poprzez „znaki”, „Słowo” (*Kalimat*) i za przyczyną „Ducha” (Świętego — *Rūh al-Qudūs*). W zakresie tych zagadnień autor dostrzega elementy, które występują w podobnych ujęciach zarówno w doktrynie chrystianizmu jak i doktrynie islamizmu i dzięki temu mogą być punktem wyjścia dla ewentualnego dialogu zbliżającego obydwie obozy. W konkluzji autor charakteryzuje nastroje i stosunki ogólnoreligijne w krajach islamu kończąc wyrazami optymizmu, iż istnieją muzułmańscy interlokutorzy, chętni dla przeprowadzenia ewentualnego dialogu z chrystianizmem, dialogu dobrej woli, wzajemnego szacunku i życzliwości.

Książka Moubraca dla czytelnika nie-islamisty stanowi wartościową informację dającą ogólny obraz religii Mahometa i jako taka zasługuje na spopularyzowanie, nawet na terenie polskim. Natomiast ze względu na swoją ostatnią część, o islamie współczesnym i jego stosunku do chrystianizmu, może ona stanowić dla badacza-islamisty punkt wyjścia do rozważań bardziej szczegółowych w zakresie raczej pobieżnie i ogólnikowo omówionych w niej tematów. Niewątpliwie Deklaracja Soboru Wat. II z dn. 28. X. 1965 r. o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich, ogłoszona w trzy lata po wydaniu książki Moubaraca, stawiając omówione zagadnienia w nowym świetle, może być do tego szczególną zachętą i pomocą.

Ks. Jerzy Nosowski

A. J. ARBERRY: *Aspects of Islamic Civilisation (As Depicted in the Original Texts)*, London 1964, s. 408

Autor, który poświęcił studiom nad cywilizacją i kulturą islamu ponad 30 lat, w omawianej książce zaprezentował fragmenty dokonanych przez siebie przekładów z literatury islamu (arabskiej i perskiej) z zamiarem zilustrowania autentycznymi źródłami głównych nurtów ideologicznych tej religii. Materiał usystematyzowany ze względu na różne aspekty tematyczne odzwierciedla bogactwo i różnorodność cywilizacji islamu poczynawszy od genezy tej religii aż po dzień dzisiejszy. Autor usiłuje możliwie wiernym i wnikliwym przekładem tekstów pochodzących od wybitnych pisarzy muzułmańskich, oddać głębię ich przeżyć a jednocześnie duchowość całego życia środowiska muzułmańskiego pozostającego na przestrzeni historii pod większym lub mniejszym wpływem swych ideowych i duchowych przywódców. Charakter ogólny dzieła, zamiary i cele autora, zbieżne są z analogiczną pracą A. Jeffery (A *Reader on Islam*, Hague 1962), jakkolwiek wybór tekstów jest inny w obydwu książkach.